"...були ж вони погани: шанували озера, джерела, гаї..."

Із давньоруських літописів про язичницькі звичаї

полян часів заснування Києва трьома братами —

Києм, Щеком і Хоривом.

— Комарі вимерли. Це — однозначно. Сподіватися більше нінащо...

Цими словами, що прозвучали, як докір всьому людству і розпочав свій виступ на відкритті пам’ятного знаку зниклим комахам професор Турм. Він стояв біля мікрофону маленький, згорблений, наче набурмосений, з довгим білим волоссям, що, вибившись з-під круглої чорної шапочки, маяло у нього за плечима і водив сюди й туди гострим чималим носом, а тому й вдавався білим птахом лунем — старим і мудрим, хоча й сердитим на вигляд.

— Дехто, можливо, не повірить почутому: як?.. Комарі вимерли?.. До одного? Хіба вони мамонти? Та й скільки там того комара з його довжиною в 5-7 міліметрів? То хіба йому не знайшлося на планеті крихітного місця, екологічної ніші? Ми досі дивуємось, що тисячоліття тому вимерли мамонти, а що подібне лихо трапилось у наші дні з комарами, навіть ще не усвідомили. А може хто й просто відмахнеться: чи й невелика, мовляв, втрата... Я скажу так: втрата кого б то не було зі світу живих — велетнів-мамонтів чи манюніх комах — однаково тяжка і непоправима. Ще зовсім недавно комарі здавалися вічними. Самих лише видів їх налічувалося понад 20 тисяч. А втім, свого часу й мамонти здавалися людям палеоліту вічними. А комарі ж були останніми живими істотами серед братів наших менших, що чудом вціліли після Катастрофи. Вціліли, щоб невдовзі піти в небуття з усіма своїми родами та родинами...

Коли професор Турм скінчив говорити, до пам’ятного знаку, задрапованого білою тканиною, підбігли дівчатка і потягли за шовкову мотузку. В тиші, що запанувала, впало біле покривало і перед присутніми виникла конусоподібна гранітна піраміда з бронзовим барельєфом, що зображував крилатих і вусатих комах на довгих і тоненьких, як ниточки, ніжках. А нижче було викарбувано текст:

"На цьому місці року Десятого після Катастрофи біоархеологи знайшли останки комара звичайного, вимерлого — комахи родини комарових підряду комарів, що колись були поширені на планеті повсюдно".

Як почалися гуляння на галяві, професор Турм, відчувши потяг до самотності, відколовся від люду і побрів на далекий край озера в спецзону, куди будь-кого не пускали. Там він розпалив невеличке багаття (хмиз було зарані заготовлено, а дозвіл на розведення вогню в спецзоні він мав) і присів біля нього на зелену траву. Обхопив коліна руками, задивився на озеро, ні про що більше не думаючи. На лоні природи душа відпочивала від суєти суєт міського життя.

Западав тихий теплий вечір, сповнений якихось невиразних шерхотів, пахощів. На потемнілому небі засяяли, відбившись у воді, яскраві зорі. Біля професорових ніг тихо потріскувало маленьке багаттячко, вогники, наче гріючись, лизали сухе паліччя, пахло натуральним — справжнім! — димом, від запаху якого процесор вже давно відвик... Ось над озером прошелестів вітерець і затих. Там, де відбувалися народні гуляння (до озера людей пускали раз у місяць, у певні дні) грала музика, чулися сміх, вигуки, яскраво горіли електричні вогні, а тут, в закутку, ніщо не порушувало тиші і професор несказно радів, що так вдало усамітнився. По якомусь часі зовсім несподівано почувся тоненький писк. Професор здригнувся й завмер, вслуховуючись у те дзижчання. Комар! І не один. Біля озера дзвеніли тисячі комарів і захотілося навіть ляснути себе по щоці, як то робили у сиву минувшину предки, коли комарі були повсюди і жалили людей добряче. Давно забуте комарине дзижчання навівало професору милі його серцю

спогади. На мить здалося, що він маленький хлопчик і батько його вперше взяв з собою на нічну рибалку, вони сидять біля багаття і відмахуються від комарів, що атакують їх звідусіль, терпеливо очікуючи, коли ж, нарешті, задзвонять донки, налаштовані на судаків та жерехів. Господи, як давно то було, наче ціла вічність звідтоді минула. Самому не вірилось, що він ще застав те життя до Катастрофи і колись мав щастя сидіти на березі справжньої річки біля справжнього вогнища і, відмахуючись від справжніх комарів, ловив справжню рибу... Невже то був не сон? А які тоді були ночі! А які комарі!.. Великі, наче аж волохаті, голосисті. Звірі, а не комахи! Не жалили тоненькими хоботками, а наче стилетами кололи. А завиваючи, пікірували на тебе, як важкі бомбовози...

— Нічка, що треба, — радів батько. — Як на замовлення...

Тепер таких ночей немає. Тепер таку ніч навіть на замовлення не влаштують, за дорогу-предорогу ціну.

Задумавшись, професор не зчувся, як і замугикав про себе:

Ой що ж то за шум

Учинився,

Що комарик та й на мусі

Оженився!..

Цю веселу пісеньку в його далекому дитинстві любив наспівувати батько, особливо на нічних риболовлях. Дивлячись у вогонь, зажурено виводив, як бідний комарик, засмучений, що його "жінка невеличка" та "не вміє шити-прясти чоловічку" і взагалі не вміє з ним "добре жити" полетів та й сів на дубочку...

Де взялася

Шура-бура,

Вона ж того комарика

З дуба здула.

Ой упав же комар

На помості,

Потрощив-поламав

Ребра й кості...

Що й говорити, шура-бура зчинилася неймовірна, всепланетна. І здула вона з дерева життя на планеті не лише комара, а й усе, що літало у небі, ходило, бігало чи повзало по землі, плавало у воді... Після екологічної Катастрофи зникли з лиця землі й самі ріки та ліси, все, що росло і квітло на землі. Та й сама земля зникла, її поглинули пустелі. А люди — хто зумів врятуватися — поховалися під гігантські герметичні купола, де все штучне: і сонце, і повітря, і зелень, і їжа, і... все-все... І нічого не вдієш, жити треба, бодай для того, щоб зберегти на планеті рід людський. Бодай і під куполами.

Згадавши про куполи, процесор Турм зітхнув й швидко отямився від спогадів. Хоч комарі й дзижчали та ніч була не та, що в його далекому дитинстві. Та й сам професор був не хлопчиком, а дуже — як на теперішні виміри — старою людиною. А втім, йому ще пощастило прожити довге життя — аж до шістдесяти років. Ціла вічність! Коли після Катастрофи середній вік людського життя скоротився до тридцяти семи-сорока років; шістдесят — це таки справді дарунок долі! Бо інші — таких переважна більшість — в тісноті й конфліктах під Куполами, за

прозорим броньовим склом якого з дня в день, з року в рік лютують спопеляючі суховії, над здається вже вічними пустелями, що поглинули чорну землю і зелене братство рослин на ній, ще й затулили голубе небо — і до полудня віку не дотягують. А втім, під Куполами навіть справжнього неба немає, його поглинули піщані смерчі, небо під Куполами штучне. Як штучне й сонце, бо справжнє вже десятиліттями як не може крізь смерчі та пилові бурі пробитися до людей. Та що там п’ятдесят літ! Люди здебільшого й до сорока не дотягують — таке життя під Куполами на штучній їжі... Ат, до чого зайвий раз ятрити душу. Треба дякувати Богові за довге життя, послане йому Всевишнім і не ремствувати. Тим більше, що сьогоднішній вечір не останній у його житті. І не востаннє він приходитиме сюди вечорами, щоб посидіти на березі озера, послухати дзижчання комарів чи кумкання жаб... Правда, потрапити сюди — черга на рік, але він мав привілей відвідувати цей шматок природи будь-коли і поза чергою...

Невдовзі почулося дзижчання над самим вухом — принаймні таке було враження і професор навіть механічно ляснув себе долонею по щоці.

— Culex pipiens, — прислухаючись до того комашиного співу, замислено промовив він. — Комар звичайний... Всього лише комар і всього лише звичайний, а й без нього немає живої природи...

А коли в озері закумкали жаби, Турм і геть розм’як душею. Все як насправді, як в оригіналі. Трудно було повірити, що то всього лише солодка омана, видиво. Тільки шматочок берега зроблений в натурі, із справжньої землі й торфу. А далі — імітація. І озеро не справжнє, а відео (води ледве вистачало на їжу), і далина за ним та гори на обрії теж відео. А комарине дзижчання (як і кумкання жаб) записане на плівку. Спасибі, що хоч справжнє. Від популяцій інших живих істот (тепер вже вимерлих) і цього не лишилося... А втім, годі себе мучити, що сталося — те сталося і минулого не повернеш, на краще його не переграєш. Сьогодні людство живе тільки тому, що після Катастроф заховалося під Куполи. І хоч середній вік жахливо скоротився, але життя все ж таки

було і рід гомо сапієнс ще тримався. Вже й перше, бодай і штучне, озеро вдалося створити. Хай і сховане під ковпаком, але ж із комариним — яка розкіш! — дзижчанням. І зниклим комарам пам’ятний знак на березі поставили. Можливо колись — в це свято вірив професор — вдасться відродити й самих комарів, потім жаб, за ними риб, птахів, земноводних ссавців. І ще вірив Турм, що в далекому майбутньому — може й через тисячу років — людство таки вийде з-під куполів під відкрите небо, що стане чистим і голубим, вийде на рідну землю, по якій потечуть ріки і на якій забуяє зелене братство рослин. І навчений лихом гомо сапієнс більше ніколи не допустить катастрофи. І знову шануватимуть люди, як шанували їхні далекі-предалекі пращури, зокрема русичі часів язичества, озера, джерела, гаї, праматір свою Велику Богиню, ще звану Славою і сина її Славутича-Дніпра. Ось тільки дожити йому до того часу не вдасться, але то не біда. Житимуть інші.

— І будуть люди на землі, — повторив професор слова геніального поета із сивої минувшини.

А над відеоозером з відеогорами, лісами й такою ж далиною дзижчали комарі, кумкали жаби, записані на плівку ще до Катастрофи і професору ні-ні, та й здавалося, що все то насправді, що жахливої Катастрофи не було і вона ніколи не заганяла під Куполи поріділе людство.

Все здавалося справжнім. Навіть сам професор Турм здавався собі справжнім. А про то, що професор Турм давним-давно помер, а на березі озера сидів його двійник-копія, фантом — ніхто не знав. Як і більшість людей, котрі загинули, існували під Куполами у вигляді біокопій, біороботів. Справжніх же представників гомо сапієнса вціліло кілька десятків тисяч і їх берегли, як зіницю ока — як генофонд завтрашнього людства — все ще єдиного у Всесвіті.